

ג ל י ד נ ו ת ל ע י ו ן ב פ ר ש ת ה ש ב ו ע
ערוכים בידי נחמה ליבוביץ
שנת הארבע עשרה
יוצא לאור ע"י מוסד תורה והשכלה למבוגרים ולנוער
הסדרות נשי מזרחי באמריקה

כי תבוא (תש"ו)

כ"ר י"ב-ט"ו, ודני מעשרות

א. שאלה כללית:

כטעם מצוה זו של ודני מעשר הקשו המפכאים:

ר' יצחק עראמה בעל עקדת יצחק:
 מה מצוה לדמר בודני מעשר כל פרטי המעשים אשר עשה ואשר לא עשה, כי כאשר יעשה האדם המצוה כהוגן - מה צורך שיאמר בפיו מה שעשה ממנה ומה שמנע מעשות הפוכה?

וכן אברבנאל:

מה צורך שיתהלל האדם בפיו על מה שעשה?

ואלה מקצת תשובותיהם:

ספר החנוך: מצוה תר"ו שנצטוונו להתודות לפני ה' ב"ה ולהגיד בפנינו בבית מקדשו שהוצאנו חוקי המעשרות והתרומות מתבואתנו ומפרותינו ושלא נשאר כלום מהם ברושתנו שלא נתנו אותו למי שצריך לתתו, וזהו שנקרא מצוה ודני מעשר...
משו"ש המצוה (=מסעמי המצוה), לפי שגולת האדם וגודל שכחו הוא הדבור, שהוא יתר בו על כל מיני נבראים, - שאלו מצד יתר התנועות גם שאר בעלי חיים יתנועעו כמוהו, ועל כן יש הרבה מבני אדם שיראה מלפסול דבורם שהוא ההוד הגדול שבהם יותר מלחטא במעשה - ובהיות ענין המעשרות והתרומות דבר גדול, וגם כי בה תלויה מחית משדת האל - היה מחסדיו עלינו, כדי שלא נחטא להזהירנו עליהם, להפריש אותם ושלא ליגע ולהנות בהם בפועל, וגם שנעיד על עצמנו בפנינו בבת הקדוש, שלא שקרנו בהן, ולא עכבנו דבר מהם, וכל כך כדי שנוהר מאד בענין.

בעל עקדת יצחק:

ואמרת לפני ה' בערתי הקדש... ירצה, שעם שנתינת המעשרות כבר תהיה תשובה אנושית, שמה נדיבי עמים, לפרנס ענייהם בקרבם או המלמדים וכיוצא, כי היא מדה טובה מושבעת במעוליהם שבאנשים, וכבר זכר זה הפילוסוף (=אריסטו) בפרק ט"ו מהאמרי השמיני מס' המדות, - אמר, כי הזבחים הקדומים וההקלות היו נעשים אחר אסיפת התבואות לתת המעשרות.
 מכל מקום כונת האל יתברך הוא, שתיחס המעשים כלם אליו ושאינ אה עשה, כי אם ללכת על פי יושר דרכיו והנהגותיו, כמו שקבלת עליך במאמר (פרקנו, פסוק י"ז) "וללכת בדרכיו ולשמור חוקיו".
 וכל זה מה שיחבאר יפה בנוסח הודני מתחילתו ועד סופו: **שזכר שלש מצוות עשה במעשר, האחד "בערתי הקדש", השני "וגם נתתיו ללוי" - והוא ענין מעשר ראשון, ומצוה אישית "ולגר וליתום ולאלמנה" - והוא מעשר עני, ועל שלשתן אמר "ככל מצותך אשר צויתני" ואמר "לא עברתי מצותיך ולא שכחתי" - להורות על מה שאמרנו - כי הכל עשה מצד מצוה, לא באומן אחר, ואחר כך ג' מצוות לא תעשה "לא אכלתי" ו"לא בערתי" ו"לא נתתי" - ולפי שלא תפל עליהם (= על מצוות לא תעשה) מלאכת מעשה נאמר עליהם "שמעתי בקול ה' אלוקי" במה שמנעני מלעשות.
 ואמנם להורות על מה שאמרנו, שלא היתה שם כונה אחרת אמר "עשיתי ככל אשר צויתני". והנה עם זה כבר היו אלה המצוות עשו ולא תעשה הוראת על כל המצוות כלן הנכללות בכלל עשה ולא תעשה והם כלל (תהלים ל"ד) "סור מרע ועשה טוב".**

אברבנאל:

ועל דרך הפשט יראה לי שהודני הזה הנזכר בפרשה, הנה הוא ודאי ודני מעשר עני... ויהיה פרוש הכתובים כן, כי משה רבנו ע"ה ראה שבני אדם במעשר שני להיותו נאכל לבעליה היו שם שמחים בו ובהחליכה אותו לבית המקדש ישמחו ויגילו כי יתפרסמו נדבותם ומתנותיהם, אבל במעשר עני ירע בעיני האדם, שיתן את יגיע כפיו לזרים ולא יאכל בסובה; וגם לפי שהיה נוהג פתו לעניים בשערים ולא היה מוליכו לירושלם להודות לה' ולהתפרסם נדבותיו ומתנותיו, הנה בעבור זה ראה לצוות שבשנת מעשר עני - שהיא השנה השלישית אחר השמיטה - ואחרי כלותו לעשר את כל מעשר תבואתו ואחרי תתו אותו ללוי, לגר, ליתום ולאלמנה לאכלו, כמו שבא שמה במצוה, ולא אכל הוא ממנו ותיה תועלת עצום בודני הזה, שבעבורו ישתדל כל אדם לקיים אותה המצוה, כדי שיוכל להתודות עליה בדברי אמת "בערתי הקדש מן הבית וגם נתתיו..."

ולא ירע עינו כחתו אותו בשערים, כיון שעמה בעת הודוי בירושלם וכיית הש"י
תתפרסם נדבתו וענהה בו צדקהו ויהללוהו בשערים וכאלו הקריבוהו לפני הש"י.

1. מה ההבדל בין שלשת הסעמים הנ"ל?
(להבנת דברי בעל ספר החנוך באה גם דבריו בטעם מקרא בכורים
ע' כי הוא הש"י שאלה א!)
2. מהי חולשת תשובתו של אברבנאל?
3אא. לדברי בעל עקדת יצחק יש מקשים:
ומהי מעלתו, והוא טוב יותר שיענה (מצות המעשרות) מצד החמלה שבלבו?
ענה לקושיתו והסבר. את השקפה בעל עקדת יצחק!

ב. שאלת סגנון:

לפסוקים י"ב-י"ג.

1. באיזו מלה נגמר כאן משפט התנאי ובאיזו מתחיל תשובת התנאי
(=המשפט הראשי)?

- 2אא. השוה לשאלה הנ"ל גם: גליון ויצא הש"ס ב
ויקרא הש"י בן (1)
נצגים-וילך הש"ס ב א
כי תצא הש"י ד

מה הקשי המשותף בכל המקומות האלה ומה הסבה הלשונית שגרמה לקשי זה?

ג. י"ד לא אכלתי באוני ממנו.

רש"י: מכאן שאסור לאונן.

רשב"ם: כמו (איוב כ' י') "ידינו תשבנה אונו" - ממון שגזל.
וכמו (זושיע י"ב ט') "מצאתי און לי" - לפי פשוטו!

אברבנאל: רצונו לומר: עם היותו מעשר עני והיה לי עניות הרבה, לא מצאתי
היתר לעצמי לאכול ממנו, לומר: "גם אני עני לאכול". ויהיה
"אוני" מלשון דלות ועניות כמו (בראשית ל"ה) "בן-אוני",
(איוב כ"ב) "אלוה יצפון לבניו אונו", שהם כלם כפי המדקדקים עניין
עניות ודלות ואבלות.

1. על איזה טעם המעשרות ידובר כאן לפי פירוש רש"י?

2א. במה שונה אברבנאל מן הפרוש המקובל - מלבד בפרושו הבלתי רגיל למלת
"און"?

הרוצים להמשיך בלמוד זה בשנת תשס"ז
מתבקשים להודיע על כך מעתה. דמי החתימה
לכל תשס"ז (עם דמי המשלוח) 3.600 ל"י,
ואפשר לשלמם גם בשני שעורים.
נמצאים למכירה גם כל השנתונים שיצאו עד
עכשיו תש"ב-תשס"ז. ומחיר כל שנתון 2 ל"י
(מלבד תשס"ז שמחירו 3 ל"י).
מחיר כל 14 השנתונים 17 ל"י.
את דמי החתימה יש לשלח לנחמה ליבוביץ,
ירושלים, קריית משה.

- עלון הדרכה ללמוד הגליון (לגליונות תשס"ו -
- וכן להבא לתשס"ז) אפשר להזמין במשרד החנוך
- והתרבות בירושלים, המחלקה לתרבות תורנית! -

שאלות המסומנות א' קשות והמסומנות אא קשות ב' ה. ענה לפי דרכתך.

שאלות וגם תשובות א' לשלוח לנחמה ליבוביץ, קריית משה, ירושלים.